

У березні фінішувала звітна кампанія щодо результатів наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів та установ, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України

О. Якименко, директор департаменту наукової діяльності та ліцензування МОН:

«Ми передали всі узагальнені звіти щодо роботи наших ВНЗ і наукових установ експертним радам з кожного напрямку для фахового аналізу. Коли виставлять відповідні оцінки, стане зрозуміло, чи була робота успішною, якою мірою виконані поставлені завдання.

... Сьогодні МОН здійснює базове фінансування (наукових розробок. – Ред.) на конкурсних засадах. Тобто всі роботи проходять відбір, а отримують кошти тільки ті, які набрали певну кількість балів. Це відповідає європейській практиці.

Зрозуміло, що ця процедура вимагає вдосконалення. Є питання, які потрібно розв'язати при її реформуванні. Так, переходячи на конкурсні засади, ми не вирішуємо одну з головних проблем – у науково-дослідних частинах вищих навчальних закладів є лаборанти й інженери. Вони обслуговують обладнання, що використовується під час досліджень. Пройде конкурс наукова робота чи ні – від цього залежатиме, чи будуть працювати такі спеціалісти в університеті. А це декілька тисяч співробітників, про яких не можна забувати.

Якщо, наприклад, робота з фізики конкретного університету не проходить конкурс, співробітників відповідної лабораторії потрібно «перекинути» на інші споріднені теми. Чи переводити їх за рахунок спецфонду, якщо є така можливість. Або звільняти, що призводить до втрати кадрового потенціалу.

Тому говорячи про базове фінансування, реформуючи систему, переходячи на конкурсні засади, потрібно соціально забезпечити таку вразливу категорію працівників. Нині обговорюється, як це зробити, скільки відсотків коштів виділяти на конкурсних засадах, і – за рахунок базового фінансування.

Принцип системи фінансування наукових розробок на конкурсних засадах – прогресивний і дієвий. Це запорука здорової конкуренції. У разі фінансування наукових досліджень не за конкурсом, а за «утриманням» університету або установи, необхідно вводити критерії ефективності їхньої роботи. Вони повинні давати динамічну оцінку, обов'язково враховувати специфічні особливості типів навчальних закладів.

(Пріоритети. – Ред.) визначені Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та рішенням уряду, яким затверджено перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 р. Зрозуміло, що вони дещо узагальнені. Наприклад, «науки про життя» – це дуже широке поле. В постановах Кабміну ці питання більш деталізовані. Проблема в тому, що університети хочуть розвивати усі

напрями наукових досліджень. Разом із цим, виходити потрібно з того, чи має ВНЗ наукові здобутки, відповідні школи? Йдеться не лише про вітчизняний рівень. Сьогодні потрібні ті наукові дослідження, з якими можна виходити на міжнародний ринок наукових розробок.

Розвивати те, чим ми ніколи не займалися – можливо, коли є достатньо коштів. За нинішніх умов, при мінімумі затрат потрібно отримати максимальний результат.

...На жаль, у нашому базовому бюджетному фінансуванні не передбачається капітальних видатків. Тобто науковці стикаються з проблемою – є фінансування роботи: 70–80 % коштів витрачають на виплату зарплатні, ще майже 20 – на комунальні послуги. Невелика частина – до 10 відсотків – залишається на матеріальні витрати. Зрозуміло, за ці кошти важко зібрати, наприклад, повноцінний дослідний зразок. У цій ситуації кожен «викручується», як може. Вважаю, що це неправильно. Потрібно вирішувати проблему і все-таки передбачати кошти для того, щоб роботи мали практичне впровадження.

Якщо ми не вирішимо цього питання, наукові праці важко буде довести до логічного завершення. Бізнес сьогодні вимагає того, що можна «помацати», а не лише папери.

Але навіть у цих умовах за підсумками звітної кампанії можемо говорити про ефективність вкладених коштів. Так, 2013 р. на одну витрачену на науку бюджетну гривню наші університети і наукові установи заробили 71 копійку. Є позитивна динаміка – щороку цей показник зростає.

Звичайно, добре було б, аби він дорівнював одиниці. Він – узагальнений. Є фундаментальні дослідження і напрями, які важко комерціалізувати, наприклад, гуманітарні науки. Зрозуміло, що більше коштів заробляють роботи прикладного характеру – у сфері приладобудування, машинобудування, електроніки, ІТ. Є попит ринку, а отже й відповідні замовлення для університетів і наукових установ.

У нас є що показати. Пригадаймо, наприклад, розробку чернівецького Інституту термоелектрики МОН і НАН України – було створено елемент живлення для медичних термометрів, що діє від тепла людського тіла. Чудові праці з біомедицини є в Ужгородському національному університеті. Відзначив би розробки НТТУ «Київський політехнічний інститут», НТУ «Харківський політехнічний інститут», НУ «Львівська політехніка», КНУ імені Тараса Шевченка, Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Надзвичайно вдало комерціалізуються розробки у Сумському державному університеті.

Щоб виживати, сьогодні в університетах розвивають інжиніринговий напрям, надають науково-технічні послуги. Наприклад, лабораторія, яка робить

експертизи, випробування, аудити. Це дозволяє підтримувати науково-дослідну частину ВНЗ на належному рівні. Є й класична схема комерціалізації – від фундаментального дослідження до продажу ліцензії. Таких випадків небагато, але у нас є позитивна динаміка – 2013 р. їх було 35, а в 2012 – 22.

Важлива не кількість, а якість. Факт, що укладаються ліцензійні угоди, вже радує. Питання не в тому, скільки університет заробляє на цих угодах, а в тому, що ця схема працює.

Не слід сьогодні забувати і про такий інструмент комерціалізації наукових результатів як науковий парк. Це дозволяє не просто знаходити контакт із замовником реального сектора економіки, а й вирішувати такі «побутові» проблеми як поїздки на конференції, оплата публікацій. До речі, під час звітної кампанії деякі університети поділилися зі своїми колегами досвідом щодо практичного застосування наукового парку.

...Особисто я не бачу проблем у співпраці академічного сектора й університетської науки. Якщо в академічному секторі є наукові напрями, які реально працюють, і є необхідність контакту з університетською наукою, це спрацьовує на «всі сто».

Співробітники академічних інститутів працюють на кафедрах університетів або навпаки – кафедри відкривають на базі академічних установ. Крім того, якщо є потреба, ВНЗ і наукові установи працюють з реальним сектором економіки, наприклад, конструкторськими бюро.

Законодавчих перешкод немає, головне – бажання кожної зі сторін. Сьогодні випадків створення спільних кафедр в Україні більше сотні.

Нині йдеться не про те, щоб механічно приєднати академічний сектор до університетського, а про необхідність підсилити кадровий потенціал. Питання щодо об'єднання можна розглядати за умови аналізу, порівняння, за умови бажання кожної сторони. Тоді це «посилить» певний науковий напрям, дасть можливість долучити фахівців, обладнання, якісніше готувати спеціалістів. Це двосторонній процес – для блага університетів, академічних інститутів і держави» *(Олександр Якименко: Фінансування наукових розробок на конкурсних засадах відповідає європейській практиці. Інтерв'ю газеті «Освіта України» № 13 від 07.04.2014 / Спількувався Д. Шулікін // Міністерство освіти і науки України (<http://www.mon.gov.ua>). – 2014. – 7.04).*